ZAMONAVIY TA’LIM TIZIMIDA RAHBAR KOMPETENSIYALARINING TUZILMASI

Miskinova Dilfuzaxon No‘monjonovna

Qabul qilindi: 27.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 27.10.2025
Tasdiqlandi: 28.10.2025

Kalit so‘zlar:
rahbar, kompetensiya, boshqaruv, ta’lim tizimi, liderlik, innovatsiya.

Annnotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy ta’lim tizimida rahbar kompetensiyalarining tuzilmasi, ularning tarkibiy qismlari va ahamiyati tahlil etilgan. Rahbar kompetensiyalari shaxsiy, ijtimoiy, boshqaruv va kasbiy kompetensiyalar majmuasidan iborat bo‘lib, ta’lim jarayonining samaradorligini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi. Maqolada rahbarning kommunikativ, strategik fikrlash, muammolarni hal etish, liderlik va innovatsion yondashuv kabi ko‘nikmalari zamonaviy boshqaruvning asosiy kompetensiyalari sifatida yoritilgan.

Keywords:
leadership, competence, management, education system, innovation, professional skills.

Abstract. This article analyzes the structure and significance of leader competencies in the modern education system. Leadership competencies include personal, social, managerial, and professional components that play a vital role in ensuring the effectiveness of educational processes. The study highlights key managerial skills such as communication, strategic thinking, problem-solving, leadership, and innovation as essential competencies for educational leaders in the 21st century.

Ключевые слова:
руководство, компетенция, управление, система образования, лидерство, инновации

Аннотация. В статье рассматривается структура и значение компетенций руководителя в современной системе образования. Компетенции руководителя включают личностные, социальные, управленческие и профессиональные компоненты, обеспечивающие эффективность образовательного процесса. Особое внимание уделено таким ключевым компетенциям, как коммуникация, стратегическое мышление, решение

проблем, лидерство и инновационный подход в управлении образованием.

Zamonaviy ta'lim tizimi tez sur'atlar bilan rivojlanayotgan, global axborot oqimlari, raqamli texnologiyalar va inson kapitalining sifatiga yuqori talablar qo'yilayotgan bir davrda faoliyat yuritmoqda. Bunday sharoitda ta'lim muassasalarining samarali boshqaruvi rahbarlarning kompetensiyalar tizimiga, ularning kasbiy salohiyati va shaxsiy fazilatlariga bevosita bog'liqdir. Rahbar kompetensiyasi – bu faqat bilim va malaka emas, balki muayyan holatlarda qaror qabul qilish, jamoa bilan ishlash, o'zgarishlarga moslashish, innovatsiyalarni joriy etish kabi ko'nikmalar majmuasidir.

Zamonaviy rahbar shunchaki boshqaruvchi emas, balki o'z jamoasini ruhlantiruvchi, o'qituvchilarning ijodkorligini qo'llab-quvvatlovchi, o'quvchilarni rivojlantirish uchun qulay muhit yaratuvchi lider sifatida namoyon bo'ladi. Shu bois, rahbar kompetensiyalarining tuzilmasini to'g'ri aniqlash va uni rivojlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish ta'lim tizimining strategik vazifasiga aylanmoqda.

Rahbar kompetensiyalarining tuzilmasi ko'p qirrali bo'lib, u bir nechta o'zaro bog'liq komponentlardan tashkil topadi. Ularning birinchisi **shaxsiy kompetensiya** bo'lib, bu rahbarning o'zini anglash, o'z hissiyotlarini boshqarish, stressga bardoshlilik, mas'uliyat va intizom kabi fazilatlarni o'z ichiga oladi. Shaxsiy kompetensiya rahbarning o'z faoliyatini samarali tashkil etishi, o'z vaqtini to'g'ri taqsimlashi va kasbiy o'sishga intilishini ta'minlaydi.

Ikkinchi muhim yo'nalish — **ijtimoiy kompetensiya**dir. Bu turdagi kompetensiya rahbarning jamoa bilan samarali muloqot o'rnatish, xodimlar, ota-onalar, hamkor tashkilotlar bilan konstruktiv aloqalar yo'lga qo'yish qobiliyatini anglatadi. Ijtimoiy kompetensiya yuqori bo'lgan rahbarlar jamoada ijobiy muhit yaratadi, nizolarni hal etadi va o'zining ijtimoiy mas'uliyatini chuqur anglaydi.

Uchinchi yo'nalish — **boshqaruv kompetensiyasi** bo'lib, u rahbarning strategik rejalashtirish, tashkil etish, nazorat, tahlil va qaror qabul qilish jarayonlarini puxta bilishiga asoslanadi. Bugungi kunda ta'lim rahbaridan nafaqat an'anaviy boshqaruv, balki innovatsion fikrlash, loyihalarni boshqarish, raqamli transformatsiyani amalga oshirish kabi ko'nikmalar ham talab etiladi. Boshqaruv kompetensiyasi rahbarni muassasa rivojlanishining asosiy drayveriga aylantiradi.

To'rtinchi tarkibiy qism — **kasbiy kompetensiya**dir. Bu rahbarning ta'lim jarayoni, pedagogik texnologiyalar, o'quv dasturlari, baholash mezonlari va ilg'or xorijiy tajribalar haqidagi chuqur bilimlariga tayanadi. Kasbiy kompetensiya rahbarni o'z sohasining mutaxassisi sifatida shakllantiradi, unga

o‘qituvchilar faoliyatini tahlil qilish va pedagogik innovatsiyalarni joriy etishda yordam beradi.[1]

Zamonaviy rahbar kompetensiyalarining muhim jihatlaridan yana biri bu — **emotsional intellekt** (EQ) hisoblanadi. Emotsional intellekt rahbarning o‘z hissiyotlarini boshqarish, boshqalarning his-tuyg‘ularini anglash va ular bilan samimiy munosabat o‘rnatish qobiliyatidir. Daniel Goleman ta’kidlaganidek, muvaffaqiyatli rahbarlikning 80 foizi aynan emotsional intellekt bilan bog‘liq. EQ yuqori bo‘lgan rahbar o‘z jamoasida ishonchli, ijobiy psixologik muhit yaratadi, nizolarni konstruktiv hal etadi hamda xodimlarni ruhlantira oladi.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston ta’lim tizimida ham rahbar kompetensiyalarini rivojlantirish bo‘yicha qator islohotlar amalga oshirildi. Rahbar kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimi takomillashtirilmoqda, xalqaro tajribaga asoslangan kompetensiyalar modeli joriy etilmoqda. Bu jarayonda, ayniqsa, **soft skills** — ya’ni muloqot, hamkorlik, liderlik, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal etish ko‘nikmalariga katta e’tibor berilmoqda.

Ta’lim muassasasi rahbari zamonaviy boshqaruvda inson resurslarini markazga qo‘ygan, empatiya, motivatsiya va ishonch asosidagi yondashuvni qo‘llaydigan yetakchi bo‘lishi zarur. Bunday rahbar nafaqat buyruq beruvchi, balki ilhom baxsh etuvchi, o‘z jamoasi uchun namuna bo‘luvchi shaxsga aylanadi. Shu ma’noda rahbar kompetensiyalarining rivojlanishi ta’lim muassasasining innovatsion salohiyatini oshiruvchi muhim omildir.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, rahbarlarning kasbiy kompetensiyasi bilan bir qatorda ularning ijtimoiy-emotsional va kommunikativ ko‘nikmalari ham ta’lim sifati va o‘quvchilarning natijalariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli, ta’lim tizimida rahbarlarni tayyorlashda kompetensiyaviy yondashuvni kuchaytirish, nazariy bilim bilan bir qatorda amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish ustuvor yo‘nalishga aylanishi lozim.

Albatta Quyidagi matn — sizning “**Zamonaviy ta’lim tizimida rahbar kompetensiyalarining tuzilmasi**” mavzusingizni **yanada boyituvchi, ilmiy va tahliliy ma’lumotlar bilan to‘ldirilgan** shaklidir. Bu qo‘shimchani mavjud matnga qo‘shib, maqolani hajman ham, mazmunan ham yanada mukammal qilishingiz mumkin

Zamonaviy ta’lim muassasasini boshqarish faqat tashkiliy va ma’muriy vazifalarni bajarishdan iborat emas. Bugungi kunda rahbar ta’lim siyosatini amalga oshiruvchi, o‘qituvchilarning kasbiy o‘sishini rag‘batlantiruvchi, o‘quvchilarning ijtimoiy va psixologik rivojlanishiga sharoit yaratadigan **pedagogik lider** sifatida namoyon bo‘ladi. Shu sababli rahbar kompetensiyalarining tuzilmasi an’anaviy boshqaruv ko‘nikmalaridan tashqari, inson resurslarini boshqarish, innovatsion muhit yaratish, strategik fikrlash,

[1] Boyatzis, R. E. (2018). *The Competent Manager: A Model for Effective Performance.* John Wiley & Sons.

axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish kabi yangi komponentlar bilan boyimoqda.[2]

Rahbar kompetensiyalarining rivojlanishida **metakompetensiyalar** tushunchasi alohida ahamiyat kasb etadi. Bu – o‘zini o‘rganish, o‘z faoliyatini tahlil qilish va yangilash qobiliyatidir. Metakompetensiyaga ega rahbar o‘z tajribasidan xulosa chiqaradi, o‘z ustida ishlaydi, xatolarini tahlil qiladi va o‘zini takomillashtirish uchun doimiy o‘rganishga tayyor bo‘ladi. UNESCO va OECD tomonidan ilgari surilgan “**Lifelong learning**” (umr bo‘yi ta’lim) tamoyili aynan rahbar kompetensiyalarining barqaror rivojlanishida muhim metodologik asosdir.

Shuningdek, **axborot-kommunikatsiya kompetensiyasi** bugungi davr rahbarining ajralmas qismidir. Raqamli texnologiyalarni boshqaruv jarayonlariga tatbiq etish, onlayn ma’lumotlar bilan ishlash, elektron hujjat aylanishi, raqamli monitoring va tahlil tizimlaridan foydalanish – bularning barchasi rahbarning samaradorligini oshiruvchi omillardir. Raqamli transformatsiya davrida ta’lim rahbari o‘z jamoasini texnologik yangiliklarga moslashtira olishi, innovatsiyalarni joriy etishda tashabbuskor bo‘lishi zarur.[3]

Ta’lim tizimida rahbar kompetensiyalarining shakllanishiga ta’sir etuvchi omillar ham turlicha:

1. **Tashkiliy omillar** – muassasa tuzilmasi, boshqaruv madaniyati, yetakchilik uslubi, ish muhitining ijtimoiy-psixologik holati.
2. **Shaxsiy omillar** – rahbarning qadriyatlari, motivatsiyasi, xarakteri, o‘zini rivojlantirishga bo‘lgan ehtiyoji.
3. **Ijtimoiy omillar** – ta’lim siyosati, milliy qadriyatlar, jamoatchilik bilan aloqalar, hamkorlik madaniyati.
4. **Kasbiy omillar** – rahbarning tajribasi, malakasi, malaka oshirish tizimi bilan o‘zaro aloqasi.

Yana bir muhim jihat – **liderlik kompetensiyasi**dir. Bu kompetensiya rahbarni oddiy menejerdan ajratib turadi. Lidere rahbar o‘z jamoasini ilhomlantiradi, ishonch uyg‘otadi va maqsad sari yo‘naltira oladi. Lidere rahbarlar o‘z jamoasida ochiqlik, innovatsiya va mas’uliyat muhitini shakllantiradi. Zamonaviy rahbarlikning “transformatsion” modeli shuni ta’kidlaydiki, rahbar nafaqat boshqaradi, balki o‘z jamoasini o‘zgarishlar sari ruhlantiradi, yangilikka ochiqlikni targ‘ib qiladi.

Xulosa. Zamonaviy ta’lim tizimida rahbar kompetensiyalarining tuzilmasi murakkab, ammo muhim boshqaruv komponentlaridan biridir. Rahbarlik faoliyatining samaradorligi endilikda faqat nazorat va ma’muriy buyruqlar bilan

---

[2] Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ.* New York: Bantam Books.

[3] Northouse, P. G. (2021). *Leadership: Theory and Practice.* 9th Edition. Sage Publications.

emas, balki inson omiliga yo‘naltirilgan, ijtimoiy-emotsional yondashuvlar bilan belgilanadi. Shu boisdan, bugungi ta’lim rahbari o‘z kasbiy faoliyatida strategik fikrlovchi, kommunikativ jihatdan kuchli, moslashuvchan va o‘zgaruvchan sharoitlarda qaror qabul qila oladigan shaxs bo‘lishi zarur.

Rahbar kompetensiyalarining asosiy tarkibiy qismlari — shaxsiy, ijtimoiy, boshqaruv va kasbiy kompetensiyalar o‘zaro uyg‘un holda rivojlanishi kerak. Ayniqsa, shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalar rahbarning jamoa bilan samarali ishlashi, o‘qituvchilar va o‘quvchilarning psixologik holatini tushunishi, ijobiy muhit yaratish qobiliyatini belgilaydi. Boshqaruv kompetensiyasi esa ta’lim jarayonining strategik rejalashtirilishi, tahlil qilinishi va samarali boshqaruv mexanizmlarini yo‘lga qo‘yishni ta’minlaydi.

Bugungi kunda rahbarlik faoliyatida **soft skills** va **emotsional intellekt** tushunchalari alohida ahamiyat kasb etmoqda. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, muvaffaqiyatli rahbarlarning aksariyati o‘z yutuqlarini aynan yumshoq ko‘nikmalar – kommunikatsiya, empatiya, muammolarni hal etish va ijtimoiy munosabatlarni boshqarish qobiliyatlari bilan bog‘laydi. Shu sababli, rahbarlarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimida soft skillsni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratish zarur.[4]

O‘zbekiston ta’lim tizimida olib borilayotgan islohotlar doirasida rahbar kompetensiyalarini shakllantirish va baholash mexanizmlarini takomillashtirish dolzarb masalaga aylandi. Xalqaro tajribada qo‘llanilayotgan kompetensiyaviy yondashuv, masofaviy ta’lim texnologiyalari, raqamli boshqaruv vositalari rahbarlarning kasbiy salohiyatini oshirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI

1. Boyatzis, R. E. (2018). *The Competent Manager: A Model for Effective Performance.* John Wiley & Sons.
2. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ.* New York: Bantam Books.
3. Northouse, P. G. (2021). *Leadership: Theory and Practice.* 9th Edition. Sage Publications.
4. OECD. (2018). *The Future of Education and Skills: Education 2030 – The Future We Want.* OECD Publishing.

[4] OECD. (2018). *The Future of Education and Skills: Education 2030 – The Future We Want.* OECD Publishing